

De nya medaljörerna

Vid sitt årsmöte i Enköping 7 juni 1964 tilldelade Upplands fornminnesförening sin förtjänstmedalj kontraktsprosten *Per-Axel Björkman*, Vänge, och herr *Sven Sjöborg*, Enköping. Här nedan teckna de medaljerade drag ur sin verksamhet inom den uppländska kulturminnesvården.

PER AXEL BJÖRKMAN

Om intrycken hos en 11-åring av den kyrkligt-kulturhistoriska rörelsen i seklets början ännu efter mer än 50 år är livliga, är detta på sitt sätt ett vittnesbörd om rörelsens betydelse. Det fanns mycket att höra i sörmländska prästgårdar sommaren 1910. Strängnäsutställningen var ett stående samtalsämne. Hemma kom den med en intresseinjektion, som räckte flera år framåt. För oss betydde den framförallt att vi fick klart för oss hur litet vår kyrka hade att visa upp av äldre kyrkokonst. Detta stimulerade min far, som var kyrkoherde i Årdala-Forssa, till efterforskningar efter försvunna kyrkoinventarier, som enligt förteckningarna

hade funnits men försvunnit vid 1861 års restaurering. Ett exempel bland många på kyrkor, som genom 1800-talsrestaurering, förlorat större delen av sitt föremålsbestånd. Arbetet blev ej resultatlost men ej heller så framgångsrikt som vi hade hoppats. Dessutom förde det in ett moment av spänning i vår tillvaro. Vad kunde man vänta att finna nästa gång?

Samtidigt engagerades min syster i Västeråsutställningen 1911, som i motsats till Strängnäsutställningen gällde den moderna kyrkokonsten. Hon var i yngre år från sin tid i dåvarande Högre Konstindustriella skolan verksam i den kyrkliga konsten, bl. a. som ciselör. Hon ritade omslaget till utställningskatalogen, en blygsam liten skrift med en intressant introduktion av signaturen S. G. Jag kan inte minnas att det antikvariska och det moderna befann sig i någon konflikt i vårt hem.

Sökandet efter Årdala-inventarierna fick även ett annat resultat, av en viss betydelse även om det var negativt. Det ledde nämligen — senare, på 20-talet — till den försvunna Hammerska katalogen. Att t. ex. flera av kyrkans skrudar gått till Hammers museum visste vi. Men då av denna stora kulturhistoriska samling konst- och vapensamlingen åren 1892–97 såldes i Köln, föreföll utsikterna att på den vägen finna något definitivt slut. Ansträngningarna måste då istället inrikta sig på att med hjälp av de tryckta katalogerna identifiera föremålen. Även detta visade sig omöjligt på grund av att ursprungsuppgift saknades. Det var i detta sammanhang som tillvaron av en okänd och alltjämt försvunnen Hammersk primärkatalog kunde påvisas. Den omfattade 18 folioband, indelade museet i åtta huvudgrupper och var uppgjord av H. Bukowski. Det kan förmodas att den legat till grund för bedömningen av flera av de institutioner, som hade att yttra sig över ett ifrågasatt statsinköp av Hammers museum. Man kunde även förmoda att katalogen skulle innehålla ursprungsuppgifter men säkert är detta inte. Svenska Slöjdföreningen, som ansåg särskilt ömmande att fornsakerna och kyrkoinventarierna bevarades inom landet, framhåller att uppgifter då borde meddelas om »de ställen, ifrån vilka de särskilda föremålen förskrivna sig». Genom professor Johannes Roosvals förmedling fick jag skriva en uppsats om den Hammerska katalogen i *Tidskrift för konstvetenskap* 1932.

Då hade jag sedan flera år på grund av mitt arbete fått ägna mig åt frågor inom samma ämnesområde genom de kyrkorestaureringar jag på nära håll fått följa. Av dessa var den i Skogstibble 1929 en av de första. Kyrkan hade 1879 genomgått samma öde som Årdala kyrka 1861, men

det hade inte slagit fullt så hårt. Egendomligt nog har jag på senare år fått följa en andra, ännu pågående restaurering, på samma plats. Återställensens idé, för vilken förutsättningarna här var större, har kunnat föras vidare i det att kyrkan fått sina äldre textilier, en tid deponerade i Uppsala, förnämligt restaurerade. Det har hört till det intressantaste i min uppgift att på flera andra håll, där jag tjänstgjort (Lagga, Läby, Vänge, Östuna), få se eller studera resultaten av de restaureringsarbeten som utförts. Tacksam är jag mot Stiftsrådet och dess kommitté för kyrkobeskrivningar i stiftet, över att jag fått som ordf. delta i organisationsarbetet, därav i 20 år för Upplands kyrkor, ett företag, som i populärt syfte ansluter till rörelsen från seklets början.

I det egentliga, organiserade hembygdsarbetet kom jag med under min första Skogstibbletid. Det var genom Bengt Nylund, vars bok Slätens söner, just utkommit. Han hade i sin tur introducerats av sin maka, Lotta Lindemalm. Hon var en av hembygdsrörelsens pionjärer, fostrad av Hazelius under den tid hon vävde på Skansen under 90-talet. Hon var f. ö. svägerska till »Jödde i Göljaryd». Hon »samlade» hela sin tid: hemmet i Fjärsmansbacken blev till slut en enastående samlingspunkt för Skogstibble fornminnesförening och det historiska intresset i denna bygd.

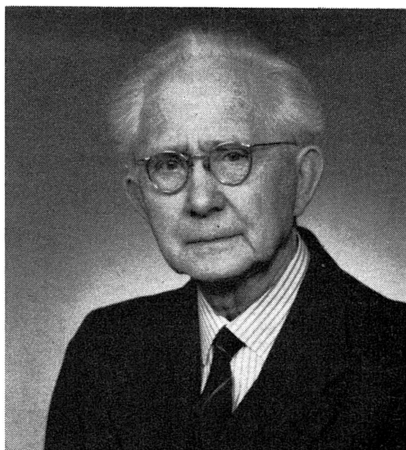
Så följde tjänst i andra församlingar — Funbo, Vänge, Läby — och överallt har jag fått känna samhörighet och stimulans genom det intressanta, tacksamma och nödvändiga arbete, som den uppländska hembygdsrörelsen utför.

Per Axel Björkman

SVEN SJÖBORG

Då jag som treåring med mina fosterföräldrar flyttade inom »stadens hank och stör», såg Enköping något annorlunda ut. I minnesbilderna finns dock ännu nästan det mesta och naturligtvis det bästa kvar. Bilden av de gamlas strävsamma dagsverkes lugna tempo, som väl ändå, i bästa fall, verkade fridsammare och förnöjdare än nu.

Under senare år har jag vågat mig in på de gamla gårdarna, i början försynt, och hittat någon gång barn, boende kvar, som också »minnas» med vördnad och tacksamhet. Med en Voigtländer, hopfällbar för fickan, för att ej skrämma, passade jag på att ta en gårdsinteriör eller gatuexteriör. Sedan jag bytt ut min kamera mot en Ikoflex, kom också färg till användning i mina bildsvep från Gröneborg genom Gröngarn och

Enköping till Torstunaåsen och genom Härnevi, som haft mitt alldeles särskilda intresse. Även min födelseby Enögla och Vårfrukyrka socken kom med.

Mycket tidigt, redan under kapten Eric Brodds tid, blev Upplands fornminnesförenings vårutflykter för mig ett ytterligare tillskott i mitt hembygdsintresse. Jag glömmer icke båtresan från Haga till Grönsöö och »med tåg» till Ullbro Vad med förriiddare, kung och knektar och samling vid de gamla minnesstenarna. Vid en tillfällig vakans blev jag helt ofrivilligt reseledare en följd av år för Enköpingsbussen. Dessa färder med deltagare från Enköping, Vårfrukyrka, Sparrsätra, Härnevi och Torstuna blev något som måste upprepas »nästa år», det var allas mening. I detta sammanhang kom jag i kontakt med fornminnesföreningens tjänstemän och unga vetenskapare, en vänskaplig krets, som blev starkare med åren och där »amatören» fick inspiration och hjälp att vara till nytta i de gemensamma intressena. Jag vill just här med aktning nämna kapten Birger Jarl, en uppskattad god vän.

Något stillsammare »lokalt», men mera kunskapsfordrande, blev det för ett tiotal år sedan, då tjänsten som »museivårdare» vid det kulturhistoriska museet efter faktor Ejnar Englundh erbjöds mig. Jag hade tänkt »tills vidare» men är det alltfört, tacksam för det förtroende, som visats mig. Jag har fått lära mig en hel del från stenålder till nuet om min stads och hembygds kulturhistoria och folklore. Och jag kommer ofta i kontakt med dem som vet mer.

Under nuvarande kvarter, gator och torg ligger det äldsta Enköping, t. o. m. från tidig medeltid sägs det. Det blev snart ett fält för en nyfiken. Som straff fick jag uppdraget att hålla ett öga på vad som kom i dagen vid schaktningar och fick som tur var vänligt mottagande av dem, som byggde och hjälp av dem, som grävde. Vid svårare fall kom sakkunnig expert eller expertis från Upplands fornminnesförening. Detta gällde även vissa gårdsrivningar. Så fick jag fullmakt som Riksantikvarens ombud för Enköping, som gav mig rättighet att trampa in i arbetsplatsernas jord och havslera.

Sist bör tilläggas att viljan varit större än förmågan, och när fornvårdaren ser öppna möjligheter spolieras, rent av byggas över, ser han sin väg ej synnerligen slät, men fortsätter i förhoppning att senare årgångar skall uppskatta och söka bevara vad man i går och i dag ej aktade stort.

Som en vänlig hågkomst vill jag räkna den överraskning, som kom mig till del vid Upplands fornminnesförenings årsmöte i Enköping 7 juni 1964, då jag erhöll fornminnesföreningens förtjänstmedalj som bevis för mina fornminnes- och kulturminnesvårdande insatser. Ännu en gång ber jag att få frambära mitt vördsamma tack härför.

Sven Sjöborg